

POSITION

„BARE ROLIG - DET ER KUN TIL EN OPGAVER“

CLARA ELIZABETH FOLKMANN VON STÖCKEN MUSAEUS

Som antropologistuderende har man det privilegium og ansvar at skulle arrangere flere feltarbejder, både nært og fjernt, i løbet af sin studietid. Disse feltarbejders hovedformål er i sidste ende den studerendes læring – ikke skabelse af viden eller anbefalinger. Men dette forhold skaber to problemstillinger, som man som studerende i mere eller mindre grad bliver konfronteret med: Hvorfor skal folk bruge tid på at tale med en antropologistuderende, hvis det bare er til en opgave? Og hvad gør man, hvis man faktisk finder ud af noget, som er spændende viden og kunne være værd at dele?

Antropologi lever i særlig høj grad på – måske kun på niveau med journalistik – at folk gerne vil fortælle om sig selv. Som studerende er ens projekter dermed også afhængige af andre menneskers deltagelse. Et overblik over mine gamle opgaver viser, at flere pointer går igen i etikafsnittene: positionering, informeret samtykke, anonymitet, betaling og taknemmelighed.

Disse etiske overvejelser adskiller sig dog på ét punkt fra de etiske overvejelser, professionelle antropologer må gøre sig. En rapport til en opdragsgiver, en virksomhed eller en offentlig institution giver særlige overvejelser over, hvis interesser man repræsenterer og over for hvem (Pink 2006). Som uddannet antropolog kan ens konklusioner og analyser blive trykt i et fagtidsskrift, i en bog eller måske en avis. Som studerende vil ens hovedformål dog være at lære noget, at skrive en opgave og at bestå en eksamen. Dette gør feltarbejdet og tilhørende rapport til et mål i sig selv. Man skal gøre det for at gøre det – og for at få en karakter for det. Etik bliver derfor reduceret til et spørgsmål om forholdet mellem antropolog og informant og handler i langt mindre grad om, hvad den skabte viden skal bruges til. Dette afspejles i de nævnte etikovervejelser, hvor relationer snarere end repræsentation fylder.

Problemet bliver så dels retfærdiggørelse af, at informanterne skal bruge deres tid på den studerende, og dels informeret samtykke. Der er forskellige holdninger

til, hvorvidt man skal betale sine informanter eller ej. Som studerende er det dog ofte urealistisk at betale en deltagers timeløn, som Russel Bernard ellers foreslår (Bernard 2011:157). I stedet kan man byde på kaffe og småkager. Motivationen for mulige informanter til at deltage i de studerendes projekter kan blive en begrænsende faktor for, hvilke projekter der kan lade sig gøre. Men alt efter hvilket felt eller hvilke personer der undersøges, vil mange mennesker heldigvis gerne dele deres synspunkter. Jeg er personligt blevet imponeret over, hvor mange mennesker der gerne vil tage sig tid til at deltage i antropologiske interviews eller lade unge mennesker være med i deres hverdag.

Det skyldes ifølge min erfaring, at mange i det danske samfund vægter uddannelse så højt, at de gerne vil bidrage til det formål. Motivationen for deltagelse bliver så rettet imod uddannelse snarere end vidensproduktion. Derudover er det terapeutiske eller tilfredsstillende ved at blive og føle sig hørt også en etableret faktor, som ofte er diskuteret i forhold til den antropologiske metode (Sanford 2009:140).

Positioneringen som studerende, der blot ønsker at lære mere om en gruppe mennesker, deres handlinger og meninger, giver også en række fordele. Den nysgerrige student kommer ikke med en række forpligtelser i forhold til institutioner, firmaer eller foreninger, og derfor kan man undgå skepsis i forhold til ens politiske holdninger eller fordomme om, hvordan man vil analysere feltarbejdet. Man er et mere ubeskrevet blad. Det kan betyde, at man kan opnå større fortrolighed med sine informanter. Man er med på deres præmisser og er motiveret af oprigtig interesse. Nogle mennesker vil derfor være mere tilbøjelige til at dele mere om deres liv eller holdning. Fordi de stoler på, at deres udtalelser ikke bliver delt, tænker de mindre på at prøve at sortere i det, de siger. Det skal jo kun læses af underviseren. „Bare rolig, det er kun til en opgave.“ For mange mennesker vil det være lettere at acceptere at deltage i en studerendes undersøgelse, fordi det er mere uformelt, end hvis resultaterne skulle offentliggøres. Betænkeligheder om privatliv eller repræsentation, som optræder, når folk fravælger at deltage i andre typer undersøgelser, er slet ikke relevante her.

Det er dog ikke en entydig rolle, man indtager som studerende. Kurset „Anvendt antropologi“⁴¹ bygger på samarbejde med eksterne institutioner, og som studerende konfronteres man her med at skulle skrive en rapport, som andre end ens underviser læser – og de er måske endda ikke antropologer. Udfordringen ved at skrive som antropolog til ikke-antropologer er beskrevet af Maia Feldman (2009). Men uanset hvem man skriver til, eksisterer der et etisk spænd imellem at imødekomme forventninger fra henholdsvis informanter og opdragsgiver/underviser. Kan vi sammenligne læringsmål med krav fra en opdragsgiver?

Informeret samtykke er måske kernen i problemet. Informeret samtykke er ikke et entydigt begreb, siden der kan sættes spørgsmålstejn ved, hvor stor for-

ståelse ens informanter har af det publikum, undersøgelsen præsenteres for, hvorvidt de faktisk forstår, hvad antropologi er (Fluehr-Lobban 1994). Men det må være givet, at har man udført en feltundersøgelse, hvor en del af ens forklaring af projektet er et løfte om, at det kun er til en opgave, må ens brug af materialet være etisk bundet af det. Det vil sige, at hvis man som studerende, efter at opgaven er skrevet og bedømt, synes, at man faktisk har skabt viden, som rækker ud over selve opgaven, skal man tilbage til sine informanter og indhente et nyt samtykke. Så hvis man ender med at ville publicere sin analyse, må man altså tilbage og lave en ny aftale. Dette kan være mere eller mindre besværligt i sig selv. Men det kan også betyde i praksis, at ens informanter får mulighed for at komme med indvendinger i forhold til ens analyseresultater.

En del etablerede antropologer har flere år efter deres feltarbejde gjort oplevelser og erfaringer, der lå uden for selve feltarbejdets ramme, til genstand for yderligere analyse. Her kan nævnes Morten Axel Pedersens (2012) arbejde om nogle bekendtes økonomiske muligheder og drømme i Ulan Bator og Kathrine Verderys (2012) analyse af nogle bekendtes samarbejde med efterretningstjenesten i Rumænien under Ceausescu. Forud for denne type artikler må være etiske overvejelser om, hvorvidt det vil skade folk at blive skrevet om, eller om de faktisk ønsker at blive repræsenteret på denne måde. Men det må være til diskussion, hvorvidt man som studerende kan have erfaring nok til at træffe sådanne beslutninger.

Som studerende kan man agere i en rolle, som er mere lig den, der gælder for en færdiguddannet antropolog, som bedriver selvstændig forskning. Dette har indflydelse på både den måde, man positionerer sig på under feltarbejdet eller ved interviews, og på det produkt, man leverer til sidst. I diskussionen af, hvordan man som anvendt antropolog skal forholde sig, bliver det ofte opstillet som et valg for eller imod en „advocacy-rolle“ (se fx Messer 2009:140). Peter Pels foreslår, at man som antropolog skal virke som mediator mellem „policy makers“ og „policy subjects“ (Pels 1992:113).

Men problemstillingen ændres, når ingen „policy makers“ skal læse ens materiale. Her bliver publikum for opgaven afgørende, for selv om vi oftest bare skriver en opgave rettet mod en underviser, er der faktisk undtagelser. En type undtagelse kan illustreres ved en sammenligning af to af mine egne projekter. På feltarbejde på 3. semester på Færøerne var vores præsentation af os selv og vores projekt for deltagerne altid, at vi skulle skrive en rapport, som kun skulle læses af vores lærere. Selv en større virksomhed indvilligede i at samarbejde med os, selv om den ikke ville komme til at læse vores konklusioner. I modsætning hertil skulle vores rapport fra 4. semesters anvendt antropologi-projekt gives til Institut for Menneskerettigheder. Vi havde som studerende ikke længere kontrol over, hvad rapporten skulle bruges til, eller om IMR ville bruge citater fra vores rap-

port andre steder. 4. semester skilte sig dermed ud fra vores tidligere projekter og var et nyt niveau, som vi skulle øve vores etiske overvejelser på.

På journalisthøjskolen skal de studerende skrive alle artikelaflæveringer, så de ville kunne udgives. Det er værd at overveje, om det var noget, man skulle tænke over i fag med selvstændigt feltarbejde som antropologi og andre lignende uddannelser. Fordelen ville være, at de studerende ville blive nødt til at overveje deres etiske ansvar i højere grad end nu, og motivationen for at skrive en god rapport ville kunne anskues uden for blot ens egne læringsmål. Rapporten ville være mere end et mål i sig selv.

Ulempen ville være, at det akademiske legerum, hvor man tester og forsøger, ville mindskes. Hvis ens 3.-semesteropgave skulle kunne udgives, ville ens konklusioner måske være anderledes end dem, man tør præsentere for censor og underviser. Det kunne også betyde, at det i forvejen høje forventningspres, de studerende oplever, ville blive endnu højere og dermed modvirke en eventuel motivationsfaktor. Kravene til det analytiske arbejde, som udgives i den antropologiske genre, er stadig så høje, at det er svært at kræve det af bachelorstuderende. Men på et tidspunkt bliver man som studerende konfronteret med valget om at gøre sit arbejde offentligt tilgængeligt eller ej. Det sker som oftest i forbindelse med specialet, og det er nok meget godt. Hvis bare folk vil svare på vores spørgsmål så længe.

Note

1. På Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Litteratur

Bernard, Russel

2011 Research Methods in Anthropology. Plymouth: Altamira

Feldman, Maia

2009 Vejledning fra et antropologisk udgangspunkt. I: K.S. Johansen et al. (red.): Hverdagspraksis i socialt arbejde. Side 66-89. København: Akademisk Forlag.

Fluehr-Lobban, Carolyn

1994 Informed Consent in Anthropological Research. We Are No Exempt. Human Organization 53(1):1-10.

Messer, Ellen

2009 [1996] Anthropology, Human Rights, and Social Transformation. In: M. Goodale (ed.): Human Rights. An Anthropological Reader. Pp. 103-34. London: Blackwell.

Pedersen, Morten Axel

2012 A Day in the Cadillac. The Work of Hope in Urban Mongolia. Social Analysis 56: 136-51.

- Pels, Peter
1999 Professions of Duplexity. A Prehistory of Ethical Codes in Anthropology. *Current Anthropology* 40(2):419-61.
- Pink, Sarah
2006 Introduction. In: S. Pink (ed.): *Applications of Anthropology. Professional Anthropology in the Twenty-First Century*. Pp. 3-26. Oxford: Berghahn Books.
- Sanford, Victoria
2009 [2003] Excavations of the Heart. Healing Fragmented Communities. In: M. Goodale (ed.): *Human Rights: An Anthropological Reader*. Pp. 135-47. London: Blackwell.
- Verdery, Katherine
2012 Observers Observed: An Anthropologist under Surveillance. *Anthropology Now* 4(2):14-23.

